

STADSHOLMEN

KATARINABACKEN 10

Höga stigen 3, Klevgränd 14

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturreservatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

VY FRÅN NORDVÄST SOM VISAR NIVÅSKILLNADEN MELLAN HUSEN. I FÖRGRUNDEN ÄR KLEVGRÄND 14 OCH I BAKGRUNDEN SYNS HÖGA STIGEN 3. FOTO: J MALMBERG

Katarinabacken 10 består av två bostadshus byggda år 1886 och 1887 av muraren J E Pettersson. De uppfördes i tidstypiskt nyrenässansstil med dekorativa och proportionerliga fasader. Byggnaderna var en del av 1880-talets byggboom och speglar arbetarnas boendemiljö i Stockholm.

Fasadernas rika utsmyckning vittnar om industrialismens framsteg som medförde prefabricerade fasadelement och därmed billigare och snabbare byggen. Höga Stigen 3 har sin rikt dekorerade gatufasad bevarad, medan de ursprungliga fasadelementen har tagits bort på Klevgränd 14.

Båda husen har bevarade entrépartier, gårdsfasader och trapphus. De ursprungliga små lägenheterna har slagits samman men har trots det äldre snickerier bevarade. Byggnaderna är ett viktigt inslag i stadsbilden och gaturummets karaktär. Husen ligger i ett område som präglas av blandad bebyggelse från olika epoker. Tillsammans visar tydligt på den byggnadshistoriska förändring som skett.

Katarinabacken 10 är grönvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett särskilt kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Den kraftiga befolkningsökningen i Stockholm på 1600-talet innebar en snabb utbyggnad på malmarna. Området på Katarinaberget var i stort sett bebyggt vid 1600-talets slut. Den stora församlingskyrkan började byggas 1656 och placerades väl synlig på höjden.

En brand ödelade 1723 större delen av bebyggelsen i Katarina församling och återuppbyggnaden gick långsamt i efterdyningarna av krig och pest. Det

HÖGA STIGENS DEKORATIVA
GATUFASAD SAMT GAVEL MED
ANKARSLUT. FOTO: J MALMBERG

dominerande byggnadsmaterialet var timmer, trots stadens ambitioner att endast stenhus borde uppföras. Genom tryckta byggnadsordningar senare under 1700-talet fick stadsarkitekten god kontroll över byggandet, och i strävan efter enhetlighet och brandsäkerhet uppfördes många välproportionerade och gulputsade borgarhus av sten. De flesta av områdets bevarade trähus kan därför placeras i det tidiga 1700-talet.

Första hälften av 1800-talet var, liksom i övriga staden, en tid med liten byggnadsverksamhet. Förändringarna var däremot betydligt större under århundradets senare del och 1900-talets första årtienden. Det byggdes en mängd hyreshus som till viss del ersatte den äldre småskaliga bebyggelsen och gav området en ny siluett. Samtidigt genomfördes nya trafiklösningar som förbättrade kommunikationerna till den kuperade och svårtillgängliga östra delen av Södermalm. Katarinahissen från 1880-talet och fram-

dragningen av Katarinavägen under åren omkring 1910 gjorde området lättare att nå men förändrade samtidigt stadsbilden.

Katarinaberget ger en viktig och intressant bild av fyra seklers stadsbyggnadshistoria. Området har, tillsammans med Mariaberget och Stigberget, den största koncentrationen av bevarad 1700-talsbebyggelse på malmarna, men också hus från senare tider. Stadsbilden är varierad med många ålderdomliga inslag och mycket grönska. Läget på berget erbjuder också vackra utblickar över staden och vattenrummen.

HISTORIK

Den gamla tomten

År 1811 inköpte aktueliehandlarens Hofgrens änka fastigheten. Tomten var omgiven av plank och portar, tidigare hade här funnits en träbyggnad men som eldhärjats året innan. Äldre tomtägare var bland annat kaptenen de la Porte och stadsbesökaren Jonas

HUVUDFASADEN MOT GATAN MED RUSTICERAD BOTTENVÅNING. FASADEN VAR URSPRUNGLIGEN RIKT DEKORERAD MEN HAR SENARE SKALATS AV. FOTO: J MALMBERG

Durin. Vid en besiktning år 1825 var tomten öde och beskrevs innehålla sopor och ”vara med orenlighet uppfylld”. Några år senare hade ett skjul av korsvirke uppförts på den västra delen av tomten. År 1886-1887 bebyggdes tomten med de nuvarande två bostadshusen av ägaren och muraren J E Pettersson. Pettersson bodde själv på Grefsturegatan. År 1896 köptes tomten av staden och ägs numera av Stadsholmen.

Petterssons nybyggda hus i nyrenässansstil

År 1886 skickade muraren J E Pettersson in en bygglovsansökan att få uppföra två bostadshus samt två uthus av trä på sin tomt i kvarteret Glasbruket västra 3. Ritningarna var signerade Nordén. Tomten som var långsmal sträckte sig genom kvarteret

Glasbruket västra och ut mot varsin gata. Först ut att byggas var huset mot Klevgränd (hus nummer 1 på kartan), dåvarande Lilla Glasbruksgatan som uppfördes ett år före huset mot Höga stigen (hus nummer 2 på kartan), vid tiden kallad Stigen. Höjdskillnaderna mellan gatorna var stora, huset vid Höga stigen hade en övre gård som sammanbands med den nedre gården vid Klevgränd via en trappa. På gården förlades uthus. Bostadshusen uppfördes med identiska och tidstypiska fasadutsmyckningar med en stenimiterande indelning i bottenvåningen, kraftigt markerade fönsteromfattningar i våningen en trappa upp och en takfris av murade konsoler. Fönstren hade en mitt och tvärpost. Gårdsfasaderna var enkla och odekore-rade. Fasadernas utformning låg helt i tiden och var

AVSKILJANDE MUR MELLAN GÅRDARNA MED
ÄLDRE DÖRR KLÄDD MED PÄRLSPONTSPANEL.
UNDER DÖRREN FINNS SPÅR AV TRAPPA.
FOTO: J MALMBERG

väldigt populära under 1800-talet, mycket tack vare industrialiseringen som medförde att materialet blev billigt. Tack vare prefabricerade delar i puts och gips som kunde sättas fast på fasaden gick även byggarbetena väldigt snabbt.

Invändig planlösning

Husen uppfördes med tre våningar, källare och vind och inreddes med två lägenheter per plan. Ursprungligen önskade J E Pettersson bygga Klevgränd 14 med fyra våningar, detta avslogs dock av Byggnadsnämnden.

Bottenvåningen inreddes med en lägenhet på var sida om trapphuset, sannolikt var en av dem avsedd som portvaktslägenhet. Övriga våningar innehöll två lägenheter. Generellt lades köken mot gården och

bostadsrummet mot gatan med undantag för några lägenheter i Klevgränd 14 där även köket var placerat mot gatan. Källarna inreddes med vedförråd och vinden med två rum med takfönster. I Höga stigen 3 inreddes även en tvättstuga i källaren. Enligt nybyggnadsritningar var lägenhetsdörrarna enkeldörrar med fyra fyllningar och rummen hade en hög fotpanel, dörr- och fönsternischerna hade fyllningar och taken stuckatur och hålkälslistor. Rummen uppvärmdes via runda, vita kakelugnar som var placerade i rummen mot gatan.

Hyresgäster

Området kring Glasbruksgatorna var omkring sekelskiftet 1900 illa ansett. I en artikel i Aftonbladet år 1910 skrevs att ”ruskigare, mörkare, knaggligare

ENTRÉHALL OCH VILPLAN I KLEVGRÄND 14 MED MÖNS-
TERLAGDA VIKTORIAPLATTOR. FOTO: J MALMBERG

och i alla avseenden otrevligare och osundare gator icke funnits i vår huvudstad”. De båda husen på Katarinabacken 10 inrymde två lägenheter per plan men sannolikt bodde det fler än en familj per lägenhet. I mantalsregister från 1909 står att Höga stigen 3 hyrdes av bland annat skomakare, snickare och rörlärdare. På Klevgränd 14 bodde vid samma tid hamnarbetare och arbetare.

Upprustning och renovering

År 1969 utfördes en modernisering av husen med nya kök och wc. Våning 1 och 2 trappor ombyggdes till en lägenhet per plan. Detta medförde delvis ändrade planlösningar och att äldre öppningar mot trapphuset sattes igen. Vindarna inreddes och försågs med nya takkupor. Exteriört utbyttes lägenheternas

fönster till nya med karaktär likt de äldre. Gården mellan de två husen förändrades och trappan mellan den övre och nedre gården togs bort. År 2008 ombyggdes vindsvåningen på Höga stigen 3.

BYGGNADSBESKRIVNING

Klevgränd 14 (hus nummer 1 på kartan)

Exteriör

Huset är tre fönsteraxlar brett och har en svartputsad sockel. Bottenvåningen har en rusticering i beige kulör och mot taket sitter putsade dekorativa konsoller. Våning 1 och 2 trappor har en gulfärgad slät puts med tvärgående friser. Gatufasaden har förenklats genom åren då delar av den ursprungliga fasaddekoren tagits bort, det är dock oklart när detta genomfördes. På ett foto från år 1902 kan man

URSPRUNGLIG LÄGENHETSDÖRR MED FYRA FYLLNINGAR OCH SAMTIDA PROFILERADE DÖRRFODER. FOTO: J MALMBERG

skönja att den ursprungliga dekoren finns kvar. Det finns olika typer av fönster i huset, till största delen är de utformande med en mitt- och tvärpost med fyra bågar, varav två är spröjsade. Fönster i trapphuset är ursprungliga med en mitt och tvärpost avdelade till två utåtgående bågar och ett överfönster. Taket är brutet och plåtklätt med takfönster mot gatan och gården. Huvudentrén är centralt placerad och indragen i murlivet. Dörrnischen är dekorerad med fyllningar. Porten är en ursprunglig helfransk pardörr av brunmålat trä med överljusfönster. Varje dörrblad har tre skulpterade fyllningar. Dörrens trycke är från 1900-talets mitt.

Interiör

Trapphusets entréhall och vilplan är lagt med möns-

terlagda viktoriaplattor i kulörerna beige, terrakotta, gul, blå och svart kulör samt med en fris längs väggarna. Trapphallen har ett golv av kalkstensplattor med röd fris. Väggar och tak är putsade och befintliga dörrpartier är ursprungliga med fyra fyllningar och profilerade dörrfoder. Ursprungligen fanns fler dörrpartier som senare blivit igensatta. Trappan består av sten och handledare är runda av trä samt av gjutjärn den sista delen upp till vinden. Mot vinden och källaren finns ursprungliga svartmålade järndörrar och källaren har tegelslagna valv. Lägenheterna bevarar de äldre fotpanelerna, fönsternischer och dörrar med fyra fyllningar. Beslagen är från senare delen av 1900-talet. Badrum och kök inreddes år 1969.

Gårdsplan

Gården är lagd med asfalt och avdelas mot söder av en stor gråstensmur. I muren finns en ursprunglig och brunmålad enkeldörr. Dörrbladet är klätt med mönsterlagd pärlspontspanel och har ett ovanförliggande välvtt pärlspontparti. Tidigare fanns en äldre trappa till dörren men som nu är borttagen och efterlämnat spår i murpartiet. Mot väster finns en gjuten mur med ovanpåstående staket och mot öster en murad, putsad och gulmålad mur med utkragande svartmålad sockel.

Höga stigen 3 (hus nummer 2 på kartan)

Exteriör

Huset har en välbevarad exteriör med tidstypisk fasad i nyrenässansstil. Bottenvåningen är putsad och rusticerad i beige kulör. Våning 1 och 2 trappor avdelas av kraftiga och profilerade friser och fasaden har gulmålad slätputs med hörnrusticerande stenar. Fönster i våning en trappa markeras genom dekorativa överstycken. Takfoten har putsade och dekorativa konsoller och taket är ett plåttäckt sadeltak med takfönster. Huset är fyra fönsteraxlar brett och fönstren har i huvudsak en mitt- och tvärpost med fyra bågar varav två är spröjsade.

Fönstren är från renoveringen år 1969 bortsett från trapphusfönstren som är ursprungliga. Från gatan går en trappa i två steg upp till entrédörren som är en ursprunglig helfransk pardörr av brunmålat trä med överljusfönster. Varje dörrblad har tre skulpterade fyllningar. Dörrens trycke är från 1900-talets mitt. Mot gården är fasaden slätputsad med en ursprunglig fyllningsdörr mot gårdsplanen. I gaveln mot väster sitter fyra ankarslut.

Interiör

Trapphuset har ett ursprungligt kalkstensgolv, stentrappa, putsade väggar och tak. De befintliga dörarna är ursprungliga med fyra fyllningar och beslag från slutet av 1900-talet. På vilplanen som ursprungligen hade fyra dörröppningar, finns ett bevarat. Mot vinden finns en ursprunglig svartmålad järndörr. Lägenheterna har bevarade fotpaneler, fyllningsdörrar med profilerade foder och fönsternischer med

fyllningar. Badrum och kök inreddes 1969. I källaren finns tegelslagna valv.

Gårdsplan

Gården är liten och lagd med asfalt. Den omges av en hög putsad mur mot väster, mot norr av ett stängsel och mot öster av en lägre putsad mur. Gården nås via en utgång från trapphuset med stentrappa.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.